

7. Офіційний веб-сайт Регіональний центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Донецькій та Запорізьких областях [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zaporizhya.legalaid.gov.ua/ua/holovna/vidkryttia-dystantsiinykh-punktiv-dostupu-do-bezoplatnoi-pravovoi-dopomohy-ta-vyizni-konsultatsii>.
8. Офіційний веб-сайт Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Львівській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lviv.legalaid.gov.ua/ua/vidkryttia-mobilnoho-punktu-nadannia-bezoplatnoi-pravovoi-dopomohy-dlia-vsikh-hromadian-u-davydovi>.
9. Офіційний веб-сайт Координаційного центру з надання правової допомоги [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.legalaid.gov.ua/ua/holovna/133-lypen-2016/1785-merezha-dystantsiinykh-ta-mobilnykh-konsultatsiinykh-punktiv-bezoplatnoi-pravovoi-dopomohy-utvorennia-funktsionuvannia-ta-rozvytok>

В. Ю. Стеценко
завідувач кафедри галузевих юридичних дисциплін
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова,
доктор юридичних наук, професор
(м. Київ)
Р. І. Кіндзера
магістрантка факультету політології та права
спеціальності “Право”
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова,
(м. Київ)

РЕФОРМУВАННЯ ТРЕТЕЙСЬКОГО СУДУ В РАМКАХ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Становлення в Україні демократичної, соціальної та правової держави неможливе без формування ефективних юридичних механізмів захисту прав людини і громадянина в процесі здійснення правосуддя. У зв'язку з цим, як би високо не оцінювали роль державних судів в забезпеченні економічного правопорядку, не можна недооцінювати значення альтернативних способів вирішення правових спорів, серед яких не останнє місце займає інститут третейського розгляду. Він є однією з давніх і перевірених форм вирішення спорів, що існував ще до появи державних судових інституцій. До нього зверталися для швидкого та ефективного врегулювання конфлікту.

Різні аспекти третейського судочинства розглядалися у працях вітчизняних та зарубіжних науковців: І. В. Андропова, В. М. Анурова, В. С. Балуха, І. О. Бута, О. А. Виноградової, О. І. Віцина, Д. Л. Давиденка, С. М. Довганчука, А. Н. Жильцова, Г. І. Лис, Н. А. Литвина, М. М. Мальського, Ю. А. Михальського, О. І. Носирєвої, О. С. Перепелинської, І. Г. Побірченко, Ю. Д. Притики, В. А. Рекуна, Н. Ф. Селівона, О. Ю. Скворцова, М. В. Скржинської, Т. В. Слипачук, О. М. Спектор, Є. О. Суханова,

С. О. Юлдашева, В. В. Яркова та інших. Водночас, слід зазначити, що у наукових дослідженнях недостатньо уваги приділено питанню його реформування відповідно до потреб сьогодення, враховуючи міжнародний досвід провідних країн світу.

У зв'язку з останніми політичними та соціальними змінами Україна стала на шлях реформ, направлених на підвищення ефективної діяльності всіх органів державної влади, в тому числі й судової ланки. Реформа судової влади має забезпечити належне її функціонування, що відповідає суспільним очікуванням щодо незалежного та справедливого суду, а також європейській системі цінностей та стандартів захисту прав людини [1].

Прийняття Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 року є важливим етапом здійснення цієї судової реформи та реформи третейського судочинства, зокрема. Одним із завдань цієї реформи є підвищення ефективності правосуддя та оптимізація повноважень судів різних юрисдикцій, в тому числі і шляхом розширення переліку способів альтернативного (позасудового) врегулювання спорів, практичного впровадження інституту медіації і посередництва, розширення переліку категорій справ, які можуть вирішуватися третейськими суддями або розглядатися судами у спрощеному провадженні [2; 3, с. 46].

Ще одним важливим кроком на шляху до реформування третейського судочинства є прийняття 2 червня 2016 року Верховною Радою України Закону України “Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)”, де зі ст. 124 Конституції України було вилучено фразу “юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі”, та передбачено, що “юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення” [4]. Попередня редакція вище наведеної статі, часто ставала на заваді розвитку третейського судочинства та давала ґрунт державним судам для обмеження діяльності третейських судів.

Даними змінами також передбачається можливість встановлення законом обов'язкового досудового порядку врегулювання спору. Таким досудовим порядком можуть бути не тільки переговори, а й будь-який інший спосіб альтернативного вирішення спорів, в тому числі і третейський розгляд.

Є різні думки науковців щодо визначення та законодавчого закріплення статусу третейського розгляду в Україні. Одні – пропонують визначити третейський розгляд у якості додаткової (досудової) форми захисту порушеного права (нарівні зі вчиненням виконавчого напису нотаріуса тощо), з можливістю його перегляду (повторного вирішення) по суті спору в державному суді. Інші – пропонують ввести третейський розгляд як обов'язкову досудову стадію в нескладних категоріях спорів (коли суддя відкриває провадження лише після надання доказів проведення досудового вирішення спору) чи як процедуру, яка ініціюється компетентним судом у разі надходження на

його розгляд справи, для якої доцільним є проведення позасудових процедур врегулювання спору, що цілком співвідноситься з закордонним досвідом [5, с. 55].

Так, наприклад, законодавством деяких провінцій Канади (зокрема, Британська Колумбія) при зверненні до суду передбачається необхідність подання доказів щодо намагань врегулювати спір в досудовому порядку. І лише у випадку неможливості чи безрезультатності такої стадії, справа передається на розгляд суду. В ході судової реформи Великобританії, спрямованої на уніфікацію розгляду спорів відповідно до європейських стандартів, Правилами цивільного судочинства було закріплено як один із проявів принципу активного керування процесом діяльність суду зі схилення сторін до укладення мирової угоди чи до застосування способів альтернативного вирішення спорів, до яких, окрім примирних процедур, відноситься і третейський розгляд [3, с. 48].

Однак, не лише визначення статусу третейського розгляду є запорукою його успішного функціонування. Для цього потрібно вирішити також питання пов'язане із низькою якістю діяльності третейських судів, що зумовлене недостатніми законодавчо закріпленими вимогами до них.

Цікавим при вирішенні цього питання є досвід Латвії, яка в рамках здійснення реформ у 2015 році прийняла Закон “Про третейські суди”, яким було підвищено вимоги до третейських судів. Цим Законом передбачалося, що третейські суди: утворюються лише неприбутковими організаціями, повинні мати приміщення для роботи, інтернет-ресурс з інформацією про свою діяльність, а також мати список третейських суддів не менше 10 осіб. Це призвело до закриття більшості третейських судів, які фактично не працювали, а використовувалися для задоволення інтересів його засновників і збільшило рівень довіри громадян до третейських судів [6, с. 10-11].

Законодавством Китаю також передбачені вимоги до арбітрів, які відрізняються від більшості вимог у різних країнах своєю альтернативністю. Відповідно до цих вимог арбітр повинен відповідати одному з таких критеріїв:

- 1) має досвід роботи в арбітражі не менше 8 років;
- 2) має досвід роботи в галузі права не менше 8 років;
- 3) був суддею не менше 8 років;
- 4) володіє високим рівнем викладацької діяльності чи діяльності, пов'язаної із юридичними дослідженнями;
- 5) володіє юридичними знаннями та має професійну практику в галузі економічних та торгових відносин [7].

Тобто в законодавстві не встановлено, що будь-який арбітр повинен відповідати всім вище зазначеним критеріям, а достатньо того, що він відповідає одному з них. Це дає можливість залучити до арбітражу спеціалістів різних напрямків, що позитивно впливає на його якість та професіоналізм.

У зв'язку із глобалізацією та соціально-політичними змінами, які відбуваються в Україні, реформування всієї судової системи, в тому числі і третейського судочинства, відповідно до вимог сьогодення є необхідною умовою її існування. Це

зумовлено тим, що неналежно функціонуючі суди перестають бути інструментом захисту права, свобод і законних інтересів громадян та створюють підґрунтя для розвитку такого негативного явища як правовий нігілізм, який в подальшому може призвести до вчинення правопорушень і навіть злочинів, а це в свою чергу є однією із загроз для безпеки держави. Тому будь-яка держава, яка функціонує на правових та демократичних засадах, зацікавлена в існуванні належно функціонуючої судової системи та альтернативних механізмів вирішення правових спорів, серед яких важливе місце займає й інститут третейського судочинства. Його наявність є показником високого рівня розвитку громадянського суспільства та його взаємозв'язку з державою, стимулом розвитку та вдосконалення національної судової системи й забезпечення захисту інтересів суб'єктів відповідних правовідносин. Третейський суд є своєрідною альтернативою офіційній системі правосуддя в державі та дає можливість сторонам цивілізованим шляхом врегулювати конфліктну ситуацію не залучаючи, при цьому, державний суд.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про Стратегію сталого розвитку “Україна – 2020”: Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 // Офіційний вісник Президента України. – 2015. – № 2. – Ст. 154.
2. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки: Указ Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015 // Офіційний вісник України. – 2015 – №41. – Ст. 1267.
3. *Бут І. О.* Перспективи третейського розгляду в контексті судової реформи в Україні / І. О. Бут // Цивільне судочинство у світлі судової реформи в Україні: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. ім. Ю. С. Червоного / уклад.: І. В. Андронов, М. В. Волкова, Р. Ф. Гонгало; МОН України; НУ ОЮА. – Одеса: Фенікс, 2015. – С. 46-49.
4. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 2 червня 2016 року // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 26. – Ст. 532.
5. *Короєд С. О.* Окремі нормативно-процесуальні перешкоди ефективності цивільного судочинства / С. О. Короєд // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2014. – № 24. – С. 53-56.
6. Проект Концепції реформи та розвитку арбітражних інституцій в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tpu.kiev.ua/kontseptsiya-reformi-ta-rozvitku-arbitrazhnih-institutsiy-vukrayini-proekt/>.
7. Закон Китая (КНР) “Об арбитраже” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://law.uglc.ru/tribunal.htm>.